

Приморське місто: рекреація, здоров'я, інновації. Збірник наукових статей. Під ред. В.П.Гоча. – Севастополь: Агенція економічного розвитку м.Севастополя, 2005. – С.177-181

Фахове видання

Розметова О.Г., викладач кафедри управління розвитком туризму Київського університету туризму, економіки і права

НАУКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

У статті окреслено передумови формування потужного туристично-оздоровчого комплексу України та роль санаторно-курортної сфери у цьому процесі. Доведено необхідність наукової інтерпретації сутності і змісту санаторно-курортного потенціалу з метою подальшої його оцінки та диверсифікованого використання.

In the article the preconditions of formation of a powerful tourist-improving complex of Ukraine and a role of sanatorium sphere in this process are emphasized. Necessity of scientific interpretation of essence and the maintenance of sanatorium potential with the purpose of its further estimation and diversification uses is proved.

В теорії та методології економічних наук важливе місце займає аналіз і економічна оцінка існуючих та майбутніх „потенціалів” окремих галузей економіки нашої держави. Виходячи із специфіки кожної галузі ці потенціали набувають певної особливості та мають власну, відмінну від інших змістоутворюючу структуру. Наукове пізнання цих структур дозволить розкрити приховані потенційні можливості для оцінки перспектив розвитку держави, створити механізм раціонального використання розкритих потенціалів для створення економічних і соціальних благ.

Розкриття змісту санаторно-курортного потенціалу можливе через осмислення сутності самого поняття „потенціал”, яке має латинське походження (potential) і трактується як міць, сила. Загальне значення цього поняття дещо по різному тлумачиться вченими. Наприклад, у словнику іншомовних слів Коломійця М.П та Молодової Л.В. слово "потенціал" трактується, як *сукупність усіх наявних засобів, можливостей держави, які можуть бути використані в будь-якій галузі, ділянці, сфері.* [9, с.118] Дане визначення не достатньо вичерпне, тобто не дає узагальненого визначення поняття "потенціал" будь-якого предмету, явища і т.д. Вчені Крисін Л.П., П.П.Червінській, М.А.Надель-Червінская та інш. визначають поняття "потенціал" як *сукупність засобів, необхідних для чого-небудь, ступінь потужності (прихованих можливостей) чого-небудь у будь-якому відношенні.* [1, с.418; 3, с.529; 7, с.463] Дещо ширше і більш вичерпне трактування поняття "потенціал" наводиться в роботах Д.М.Стеченка, А.В.Григоровича, А.П.Дуки, Є.С.Зеновича, В.П.Руденко, О.М.Трофімчука. На їхню думку це *джерела, можливості, запаси, які можуть бути використані для вирішення якої-небудь задачі, досягнення певної мети; можливості окремої особи, суспільства, держави у певній галузі, наприклад, економічний, науково-технічний, природно-ресурсний, рекреаційний потенціал і т.д.* [5, с.8; 6, с.380; 8, с.369] Кожне із цих словосполучень набуває додаткового особистого значення в залежності від того який саме і якої сфери потенціал досліджується. Це трактування має свої особливості, зокрема „потенціал” визначається з одного боку субстратно, як і „ресурси” (засоби, запаси і т.д.), з іншого боку стосовно людини, суспільства, держави „потенціал” визначається вже як їхні можливості у певній галузі чи області. Професори М. Ігнатенко та В. Руденко проаналізували близько семидесяти визначень щодо терміну „потенціал” в сфері соціально-економічних відносин. У результаті такого дослідження було виділено шість груп, що об’єднують терміни в їхньому основному значенні: „сукупність” умов, ресурсів, запасів, засобів, цінностей, багатств (42% усіх визначень); „потужність” виробництва, фондів, багатств, ресурсів, економічна, природна, та

що вже є і та, що може бути використана (16%); „здатність” продуктивних сил до досягнення певного ефекту (8%); „потенція” природних ресурсів, розвитку господарства (5%); „Продуктивність, ефект” та ін. природних багатств (11%). [2, с.9-16] Професор Шаблій О.І. запропонував згрупувати ці значення ще у більші класи стосовно трьох ознак: носій (субстрат) – властивість – відношення. За першою ознакою виділяється група зі значенням „сукупність” умов, ресурсів, запасів, засобів, цінностей, багатств. За другою ознакою („властивість”) виділяється три групи зі значенням „потужність”, „можливість”, „здатність” і за третьою – група зі значенням „продуктивність”, який відображає відношення між потенціалом і його використанням. Всі ці значення тісно пов’язані, адже без „носія” потенціалу нема його властивостей, а останні проявляються лише шляхом відношень, через використання і оцінку потенціалу. Носії потенціалу з їх властивостями набувають певного значення в результаті оцінки їх суспільної корисності, яка в свою чергу визначається після їх використання. Тобто потенціал має як природний, так і суспільний зміст, є соціально-економічною категорією.

Виходячи з цього можна сформулювати наступне визначення поняття **санаторно-курортний потенціал**: *це система взаємодіючих природних і суспільних об’єктів, їх властивостей і відношень, які можуть використовуватись і використовуються в санаторно-курортній сфері для лікування, оздоровлення та рекреації, розширення чи акумуляції духовних і фізичних сил людини, а також для економічного розвитку суспільства і держави.*

Особливої уваги потребує розкриття потенціалу як „можливості”, „здатності”, „потужності”, оскільки це характеризує певні приховані, нереалізовані резерви досліджуваного об’єкта, які при зміні оточуючого середовища можуть з можливостей перейти у реальність. Це підтверджується генетичним походженням терміну від слова потенція (від лат. potentia - прихована сила). Виходячи з цього можна сформулювати наступне визначення: потенціал – це межа людського пізнання про внутрішні приховані можливості

результативного використання вивчає мого об'єкта, які можуть бути кількісно оцінені і в кінцевому результаті реалізовані при ідеальних умовах практичної діяльності [5, с.5]

В окремих наукових дослідженнях пізнання сутності потенціалу реалізується через спробу виявлення та оцінки його складових. Існує декілька методологічних підходів щодо оцінки ресурсного потенціалу. Автори цих підходів пропонують ряд спірних гіпотез, на основі яких і будують свою методологію оцінки потенціалу. На думку авторів одного з найбільш обґрунтованих методологічних підходів критерієм визначення потенціалу виступає максимізація результативності і продуктивності використовуваних ресурсів, що забезпечує найбільш повне задоволення суспільних потреб на існуючому рівні розвитку продуктивних сил при мінімізації сукупного споживання ресурсів на ці цілі. [4, с.8-10]

Цей критерій має двоякий характер. Перший полягає в необхідності вирішення проблеми пошуку максимально можливого потенційного об'єму виробництва матеріальних благ та послуг при заданій обмеженій величині ресурсів, що задіяні у господарській діяльності. Другий полягає у пошуку мінімально можливого потенційного об'єму ресурсів, який необхідний для забезпечення існуючого фактичного виробництва матеріальних благ та послуг. Такий двосторонній метод постановки критерія визначення потенціалу в змістовному відношенні дає можливість виразити потенціал як в ресурсній формі його представлення, так і в результативному вигляді.

Такий підхід дозволяє сформулювати принципово нове визначення **„санаторно-курортного потенціалу”** в *ресурсному* аспекті: *це сукупна величина реалізуємих та нереалізуємих можливостей результативного продуктивного використання санаторно-курортної сфери в процесі задоволення суспільних потреб, яка виражається в ресурсній формі її представлення.* Таке формулювання передбачає необхідність більш глибокого пізнання прихованих можливостей санаторно-курортної сфери.

Для повного уявлення про санаторно-курортний потенціал необхідно визначити його змістоутворюючі складові. Наукове пізнання змісту санаторно-курортного потенціалу потребує системного підходу. Санаторно-курортний потенціал має всі ознаки системи (цілісність, функціональність, структурність, керованість та ін.), зокрема є відкритою складною системою, яка включає в себе ряд взаємопов'язаних підсистем (субсистем). Цілісність, структурність і функціональність санаторно-курортного потенціалу як системи полягає у наявності внутрішніх компонентів та закономірних зв'язках між ними. Відкритість полягає у тому, що санаторно-курортний потенціал змінюється під впливом зовнішніх факторів та сам одночасно здійснює вплив на оточуюче середовище через реалізацію властивостей і відношень своїх об'єктів.

Зміст санаторно-курортного потенціалу як інтегративного явища включає в себе ряд внутрішніх потенціалоутворюючих компонентів: *природно-ресурсний; інфраструктурний; споживчий; інтелектуальний і ін.* Ці компоненти взаємопов'язані і повинні використовуватись комплексно для функціонування санаторно-курортної сфери.

Крім цього, розкрити зміст санаторно-курортного потенціалу можна з точки зору кінцевої його корисності для суспільства. Для цього визначимо основні ознаки корисності потенціалу для суспільства: *економічна, соціальна, еволюційна.*

Економічна ознака передбачає користь від економічної діяльності носіїв санаторно-курортного потенціалу. Пряма економічна користь в свою чергу визначається оцінкою основних економічних показників господарської діяльності об'єктів санаторно-курортної сфери та допоміжних їй (визначення обсягу надходжень до держави, виплат працівникам, добровільних внесків, інвестицій і т.д.). Непряма економічна користь означає економічні надбання, які не відчутні на сьогоднішній день, але обов'язково проявлять себе у майбутньому (економія, оновлення, дослідження ресурсів, екологічна безпека та ін.).

Соціальна ознака корисності санаторно-курортного потенціалу передбачає задоволення соціальних потреб суспільства (соціальний захист, збереження та продовження життя і ін.). Соціальна та економічна ознаки санаторно-курортного потенціалу щільно взаємопов'язані і розглядаються комплексно. Головна соціально-економічна користь санаторно-курортного потенціалу полягає в його ролі у відтворенні населення. Основним процесом у суспільному виробництві є відтворення робочої сили. Воно являє собою безперервне відновлення і підтримування фізичних сил і розумових здібностей людини, відновлення та підвищення кваліфікації працівників. Величезну роль в цьому процесі відіграє саме санаторно-курортний потенціал країни.

Еволюційна ознака корисності санаторно-курортного потенціалу проявляється в тому, що історично він пов'язаний з розвитком суспільства і виникає лише на певному етапі в умовах зростання суспільного поділу праці, коли виникає така соціальна категорія, як вільний час. Високий рівень урбанізованості суспільства вимагає більшої уваги до здоров'я та психологічного стану людини. Це призводить до бажання людей позбутися тиску та накопиченої втоми шляхом пошуку і використання можливостей для оздоровлення, лікування, рекреації. В процесі еволюції відбувається подальший розвиток суспільства, зміна його потреб та можливостей, що призводить до зміни складу і обсягу необхідних йому складових санаторно-курортного потенціалу. Наприклад, з розвитком суспільства збільшуються його вимоги до різноманіття послуг, комфорту, з'являються потреби у розвагах, освіченні. Виходячи з цього остаточно визначити всі змістовні складові санаторно-курортного потенціалу практично неможливо через їх зміну і ускладнення в процесі еволюції. Вищенаведена послідовність ілюструє вплив еволюції на розвиток і використання санаторно-курортного потенціалу. Але з іншого боку розширення та нові шляхи використання санаторно-курортного потенціалу стимулюють прогресивний розвиток суспільства, тобто впливають принаймні на швидкість та якість еволюційного розвитку людини. Таким чином

актуальність дослідження шляхів диверсифікації використання санаторно-курортного потенціалу зростає ще й з еволюційної точки зору.

У процесі дослідження сутності та змісту санаторно-курортного потенціалу необхідно проаналізувати кожну виділену його потенціалоутворюючу компоненту. Розкрити закономірності взаємозв'язків між цими компонентами та рівень їх взаємозалежності. Обґрунтувати доцільність і розробити модель диверсифікованого використання санаторно-курортного потенціалу держави з урахуванням особливостей його компонентів. Це дозволить ефективніше використовувати санаторно-курортний потенціал для економічного зростання держави і соціального захисту населення. Сприятиме впровадженню інноваційних форм господарювання підприємств санаторно-курортної сфери та диверсифікованому використанню її наявних і прихованих потенціалів.

1. Большой толковый словарь иностранных слов / М.А.Надель-Червинская, П.П. Червинский (сост.). – Ростов-на-Дону: Феникс, 1995. – 680 с.
2. Игнатенко Н., Руденко В. Природно-ресурсный потенциал территории. – Львов, 1986.
3. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов: Около 25000 сл. и словосочетаний. – М.: Рус. яз., 1998. – 847 с.
4. Миско К.М. Ресурсный потенциал региона: Теоретические и методические аспекты исследования / АН СССР Совет по изучению производительных сил. – М.: Наука, 1991. – 94 с.
5. Руденко В.П., Трофімчук О.М. Український природно-ресурсний потенціал: серія оцінкових картосхем: ч.2. – УІНС, 2000. – 186 с.
6. Словарь иностранных слов и выражений / Е.С.Зенович (авт.сост.). – М.: Олимп, 1997. – 608 с.
7. Современный словарь иностранных слов: Около 20000 слов. – 3 изд., стер. – М.: Рус. яз., 2000. – 741 с.

8. Стеченко Д.М., Григорович А.В., Дука А.П. Менеджмент. Словник-довідник: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. зак. – Хмельницький: Вид-во «Поділля», 2004. – 587 с.
9. Коломієць М.П., Молодова Л.В. Словник іншомовних слів: Близько 3000 слів. – К.: Освіта, 1998. – 190 с.